

Italijanske planinske koče (1918–1943) v Sloveniji

Trnovski gozd in okolica Snežnika

Da bomo lahko zaokrožili pregled rapalske dediščine planinskih koč, moramo omeniti še objekte na področju Trnovskega gozda in Notranjske, predvsem Snežnika in njegove okolice.

Prvo kočo na Snežniku – in tudi prvo na ozemlju današnje Slovenije – je zgradila nemško-avstrijska podružnica DÖAV iz Trsta leta 1874. Vendar pa se Die Krainer Schneeberg hütte zaradi slabega obiska ni dalo vzdrževati, zato je kmalu propadla. Ilirskobistriška podružnica SPD je leta 1914, tik pred prvo svetovno vojno, v Črnem dolu zahodno od Sviščakov odprla Vilharjevo kočo. Po italijanski zasedbi je bila zaplenjena in predana sekciji CAI Fiume z Reke. Odprli so jo 14. septembra 1930 z imenom Rifugio Benevolo-Colacevich-Walluschnig. Tako dolgo ime ji je posodila trojica italijanskih alpinistov, ki se je v letu 1927 smrtno ponesrečila na Mont Blancu.

Koča je drugo svetovno vojno uspešno prestala, vendar po njej zaradi nekega razloga ni bila vrnjena planincem, temveč je pristala v rokah gozdne uprave. Od leta 1968 jo imajo za svoje aktivnosti na voljo taborniki, ki jo tudi vzdržujejo. Ime Vilharjeva koča je sčasoma zamrlo, danes je bolj znana kot taborniška koča v Črnem dolu.

Prvo novo kočo na pobočju Snežnika je "gradila" že omenjena sekcija CAI z Reke, ki je tedaj planinsko obvladovala ves vzpeti svet nad Kvarnerjem. Narekovaji terjajo nekaj dodatne razlage, kajti CAI Fiume je imel pri dejanski gradnji le obrobno vlogo.

Kdor količjak pozna zgodovino Reke in status tega

Na mestu italijanske protiletalske opazovalnice so ilirskobistriški planinci zgradili kočo na vrhu Snežnika. Posnetek je iz leta 1961, ko je potekala obnova. Pred njo stoji zaslužni planinec prof. Drago Karolin, ki je vodil gradnjo; po njem se koča danes tudi imenuje.

Foto: Silvester Maraž, Kamra.si

Rifugio Guido Rey na Klanski polici na južni strani Snežnika je bil planinski hotel ter ponos reške planinske sekcije in hkrati Italije. Popolnoma uničen je bil tik pred osvoboditvijo. Vir: lokalpatrioti-rijeka.com

Borni ostanki planinskega hotela Guido Rey na Klanski polici tik ob slovensko-hrvaški meji. Foto: Dušan Škodič

mesta po končani prvi svetovni vojni, bo vedel, da sta bila Reka in z njo tudi Snežnik v tistih letih ne- ločljivo povezana z imenom Gabriele D'Annunzio. 12. septembra 1925 je na Sviščakih odprla svoja vrata ogromna, trideset metrov dolga dvonadstropna zgradba, poimenovana po velikem nacionalistu ter "osvoboditelju Reke" in Snežnika (Monte Nevoso). Mesto Reka naj bi bilo po dogovoru izvzeto iz italijanskega ozemlja ter ohranilo status svobodnega mesta. D'Annunzio se s tem ni sprijaznil in je uspel zbrati po vojni zdolgočasene arditе (pripadnike jurišnih enot) ter z njimi izvesti pohod od Ronk severno od Trsta vse do Reke, ki jo je z množico somišljenikov, pridruženih na pohodu, z lahkoto zavzel. Italija ga je slavila.

Poimenovanje velike planinske kočе po njem je bil le drobec slave, ki jo je požel s tem predrznim dejanjem. Lastnik kočе Rifugio Gabriele D'Annunzio na Sviščakih, ki je lahko pod streho prenočila do dvesto petdeset ljudi, je bila formalno italijanska vojska. Vojaki so sodelovali pri njeni gradnji z delovno silo, transportnimi sredstvi in deloma tudi z gradbenim materialom. Veliko parcelo je brezplačno odstopila gozdna uprava, ki je bila v lasti veleposestnika in lastnika snežniških gozdov, princa Hermana Schönburg - Waldenburga. Šlo je predvsem za preračunljivo potezo, s katero si je veleposestnik, ki se je pred dokončno razmejitevjo bal, da se bodo tisoči hektarov njegovih gozdov znašli razdeljeni med dve državi, zagotovil italijansko zaščito. Schönburg - Waldenburg je namreč leta 1923 celo osebno obiskal Mussolinija in mu podelil celotni vrh Snežnika. Diktator je darilo formalno prepustil velikemu reškemu junaku D'Annunziu, ki se mu je pričakovano odrekel v korist italijanske države, in tako je ta prišla do vrha Snežnika ter bližnje okolice.

Seveda je bil zaradi zapletenih navezav vojske, zasebne družbe v lasti Schönburg - Waldenburga in nazadnje še planinske sekcije, zapleten tudi namen objekta na Sviščakih. Veleposestnikova gozdna uprava je imela v njej na voljo nekaj prostorov za svojo administracijo. Vojska jo je iz strateških razlogov in ugodnih terenov za zimske aktivnosti vojakov, v svojem delu uporabljala zase, preostali del z ločenim vhodom pa je bil na voljo planincem in v zimskih mesecih tudi smučarjem.

Na žalost verjetno ne bomo izvedeli, kaj se je na Sviščakih dogajalo le teden dni pred koncem druge svetovne vojne. V dneh velike zmede in vojaških

premkov, je bil okoli prvega maja 1945 podtaknjen požar, po katerem je od velike zgradbe ostalo le še zelo poškodovano zidovje.

PD Ilirska Bistrica je po vojni prevzelo hlev ob razpadajočem zidovju in ga temeljito prenovilo. Od leta 1951 na tem mestu stoji planinski dom na Sviščakih, ki je bil do danes deležen več prenov. Velika izravnavna ob njem je vse, kar je ostalo od impozantne italijanske zgradbe.

Na jugovzhodni strani Snežnika, kjer sta danes z državno mejo ločeni Klanska polica in Čabranska polica, pa je v tridesetih letih nastal na področju severno od Gomanic velik smučarski kompleks s prostranimi smučišči in manjšo smučarsko skakalnico.

Za nastanitev obiskovalcev sta bila na voljo dva objekta. Prvi je bila manjša in skromnejša koča Rifugio Mario Angheben na Čabranski polici (sedaj na Hrvaškem), ki so jo uporabljali predvsem planinci in "pravi" smučarji. Drugi objekt na Klanski polici je bil njeno popolno nasprotje. To je bil tudi zadnji planinski objekt, ki ga je (da ponovno ne uporabimo narekovajev) zgradila reška sekcija CAI decembra 1935. Rifugio Guido Rey je bil največji ponos reške sekcije in zaradi obsežnega zbiranja sredstev za gradnjo tudi vse Italije. To ni bila planinska koča, temveč prestižen in moderen planinski hotel, ki je bil grajen po zadnjih standardih, s sodobnimi materiali in centralnim ogrevanjem, kar je seveda zelo povečalo stroške

Moderna in velika koča Rifugio Gabriele d'Annunzio na Sviščakih je lahko pod streho prenočila do dvesto petdeset ljudi. Delili so si jo vojaki, gozdna uprava in planinci, ob vstopu je bilo treba plačati pol lire vstopnine. Še danes ni jasno, kdo jo je požgal le nekaj dni pred koncem vojne. Vir: lokalpatriot-rijeka.com

Ostanki koče Gabriele d'Annunzio na Sviščakih leta 1947. Večino klesanega kamna so v naslednjih letih raznesli ljudje, po zaslugi PD Ilirska Bistrica pa je leta 1951 na mestu ohranjenega hleva, ki se vidi skrajno levo, zrasel današnji Dom na Sviščakih. Vir: Kamra.si

Rapalsko obdobje je trajalo dobri dve desetletji. Za seboj je pustilo obilico objektov in komunikacij. Planinci na novi mulatjeri iz Zadnjice proti Doliču, pol ure pod kočo, okoli leta 1930. Po njej hodimo še danes.
Foto: Arhiv CAI Trieste

gradnje. Posledično ni bila poceni niti nastanitev, zato so si oddih v njem lahko privoščili le visoki oficirji in reška gospoda. Plaćati je bilo treba tudi vstopnino vanj, ki je znašala pol lire. Enako vstopnino so pobirali v objektu na Sviščakih, kar pa ni bila edina podobnost. Zgodba kočice Guido Rey se je verjetno iztekla v istem času in na zelo podoben način kot zgodba kočice Gabriele D'Annunzio – s podtaknjenim požarom tik pred koncem vojne. Danes je videti le še nekaj podirajočega se zidovja ...

Bližina meje in stalna prisotnost vojaštva sta dala vedeti, da je šlo pri gradnji obeh velikih objektov na Snežniku predvsem za strateške vojaške cilje, medtem ko je CAI z Reke ohranil nad njimi zgolj nekakšno skrbništvo. Danes med Klansko polico in Čabransko polico poteka državna meja med Slovenijo in Hrvaško, od obeh objektov, ki sta bila nekoč v vidni razdalji, pa ni ostalo praktično ničesar. Na mestu nekdanjega smučarskega kompleksa najdemo travnike, ki jih počasi zarašča gozd. Ne glede na dejanski namen je bila izguba tako kvalitetno zgrajenih objektov velika škoda.

Ozrimo se še na vrh Snežnika, ki je torej v celoti pripadel Italiji, saj so njeni pogajalci uspeli mejo odriniti za dobre tri kilometre proti vzhodu, vse do Leskove doline, kar je že precej preko jadransko-črnomske razvodnice. To je Italijanom omogočilo, da so na tem markantnem in strateško pomembnem vrhu zgradili vojaško opazovalnico. Iz njenih ostankov je PD Ilirska Bistrica sezidalo planinsko zavetišče (1961), pozneje pa so ga še nekajkrat povečali. Današnjo podobo je koča Draga Karolina, imenovana po zelo zaslužnem predsedniku domačega planinskega društva, dobila leta 1994.

Trnovska planota

Med planinci je bila od nekdaj zelo priljubljena tudi trnovska planota, ki je imela pozimi ugodne snežne razmere, medtem ko je poleti s hladom gozdov in kraških vrtač, znanih po rastlinskem obratu, vabila planince. Goriški CAI je 22. februarja 1925 na Lazni pri Lokvah odprl smučarsko zavetišče Rifugio Sciatori (pozneje Rifugio Ezio Campini). Koča ni preživela vojne vihere. Na tem mestu omenimo še Pirnatovo kočo na Javorniku, ki jo je postavila podružnica SPD iz Idrije že leta 1907. Pod Italijo je bila odprta za planince, vendar ni doživela prenove ali sprememb. Sekcija CAI iz Gorice je Pirnatovo kočo le prevzela in jo poimenovala kar po poitalijančenem imenu vrha, na katerem stoji, v Rifugio Monte Giavornico. Staro brunarico je po vojni nadomestila novogradnja na današnjem mestu v bližini, vrnilo pa se je tudi prvotno ime, Pirnatova koča na Javorniku. Odprta je bila 20. julija 1952. Rapalsko obdobje je trajalo le dobri dve desetletji. Za seboj je pustilo obilico objektov tako v dolinah kot v gorah. Zavedamo se, da je mogoče, da smo kljub trudu katerega od njih izpustili. Seveda pa se priporočamo in bomo veseli, če se nam oglasi še kdo od zvestih bralcev in nas razveseli s kakšnim neznanim, a preverjenim drobcem iz naše planinske zgodovine (op. ur.). ●

Viri:

Digitalni arhiv Planinskega vestnika

Alpi Giulie, Giuseppe Caprin, 1895

I ricoveri di montagna della Sezione CAI di Trieste, Sezione di Trieste del CAI, 1927

Tricorno, Carlo Chersi, 1930

Gorizia con le vallate dell'Isonzo e del Vipacco, Società Alpina Friulana, 1930

Priročnik za planince, A. Brilej, 1950

Alpi Giulie 1883-1983, Sezione di Trieste del CAI, 1983